

Pedro Lorenzo

Recordar en Xavier Valls.

Provocar un instant de record als lectors de «Quaderns», als seus companys...

Potser mostrar-lo, descobrir-lo a algunes generacions més joves.

Quin Xavier hem de recordar? Gairebé tot allò que s'ha escrit després de la seva mort fa referència al seu compromís social i polític, a la seva demanda d'una arquitectura conscient i que serveixi a l'home que l'habita, d'una ciutat en la qual triomfin els interessos del ciutadà. És evident i cert, és el Xavier que surt de l'època franquista, que col·labora a «Grama» (com a fundador), a «Cuadernos para el Diálogo», a Clubs de Debats, al Congrés de Cultura Catalana, a l'Assemblea de Catalunya, que investiga al Servei d'Estudis d'Habitatge del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i al CEUMT (Centre d'Estudis Municipals i Territorials), que treballa amb les associacions de veïns i que fa el Pla Popular de Santa Coloma, un punt de referència per a l'Ajuntament democràtic de la ciutat amb el qual en Xavier va col·laborar estretament.

És cert, però això no és pas tot; la imatge rebuda és un Xavier monocolor, unipersonal.

És a la darrera —i desgraciadament tallada— etapa de la seva vida on apareix l'home que prepara una forma definitiva de fer, que reconeix definitivament l'arquitectura, no pas

com la cosa més important que existeix, sinó com el seu mitjà d'expressió i comunicació amb els altres, com el resultat visible de tota la seva realitat, com el seu pòsit, la seva permanència.

És l'etapa en la qual pren una postura més complexa i elaborada, amb més dubtes, en la qual no vol eludir variables, en la qual assumeix la complexitat de la realitat, s'hi relaciona intensament i fa propostes des d'una personalitat rica, analista, curiosa, profunda, voluntariosa i insegura... i compromesa des de la dificultat del saber fer.

Es consolida en el seu ofici, es preocupa constantment i contínuament per la seva formació, pels materials nous i les tecnologies noves, per la manera de geometritzar o per la dimensió concreta d'un espai, per un color (recordo diverses visites a la plaça de Can Mariner per parlar d'un color o d'un detall concret, les mostres que va agafar dels colors de les façanes de Roma), per un concepte d'intervenció a la ciutat.

Ensenya per tal d'aprendre, per poder estar en contacte amb la inquietud del jovent, per opinar i escoltar. No és pas estrany que també es comuniqui amb els alumnes que el recorren i l'estimen, que tingui com a aspiració màxima deixar un pòsit d'amistat que romangui al llarg del temps.

En Xavier Valls tenia curiositat i s'ho pas-

Remembering Xavier Valls

My purpose in writing this article is to recall for an instant the figure of Xavier Valls in the minds of the readers of «Quaderns» and of those who were his colleagues, and perhaps to introduce him to some of the younger generations.

Which Xavier should I recall, however? Practically everything written about him after his death refers to his social and political commitment, to his demands for a responsible architecture in the service of those who live in it, for a city in which the interests of the citizens themselves are satisfied.

This, clearly, is the Xavier who emerged from the period of the Franco regime, who collaborated (as founder) with «Grama», with «Cuadernos para el Diálogo», Club de Debats, Congrés de Cultura Catalana, and Asamblea de Cataluña, who did research at the Servicio de Estudios de Vivienda del Colegio de Arquitectos de Cataluña (Department of Housing Studies at the Professional Association of Architects of Catalonia) and at the CEUMT (Centre d'Estudis Municipals i Territorials), who worked with Neighbourhood Associations and who carried out the Plan Popular de Santa Coloma, a point of reference for the democratic City Council, with whom Xavier worked very closely.

All of this is very true; it does not, however, give the complete picture of Xavier.

It was in the later, and tragically truncated, period of his life that the man emerged who was preparing a definitive way of working, who finally recognised architecture not as the most important thing in the world, but rather as his medium of expression and communication with others, as the result of his true reality, as a permanent deposit for future generations.

This was the period when he adopted a more complicated, elaborate position, when he had more doubts and refused to ignore variables, when he embraced the complexity of reality and began an intense relationship with it. His projects were the product of a rich, analytical, curious, profound, and strong-willed yet insecure personality, and of a person who was still committed, but now to the difficulties and problems of *savoir faire*.

He gradually gained confidence in his work, continually and constantly concerned with his own training, with new materials and techniques, with ways to produce geometrical layouts or to plan the concrete dimensions of a space, with colour (I remember several visits to the Plaça de Can Mariner to speak about a colour

or a specific detail, and the way he took colour samples from the façades of Rome), and with concepts of intervention in the city.

He taught in order to learn, to be in touch with the aspirations and preoccupations of youth, to listen and to give his own opinions. It is not surprising therefore that he connected with his students, who remember him with warmth and affection, and that his highest aspiration was to leave a legacy of friendship that would last through the years.

Xavier Valls felt curiosity for and obtained pleasure from the work of others. He travelled, read, analysed, searched for the deep meaning of projects and observed the results, not only in the field of architecture but in many others, such as philosophy, cinema and painting. He searched for the relationship between man and his work and the way this work finds an echo in others.

He got great enjoyment out of architecture. To go with him on a study trip meant devoting the whole day looking at architecture. A happy man unhurriedly taking photographs or making notes in his notebook, sharing comments. His smile was that of someone who had the child's capacity to be open to and enjoy sensations.

Xavier reflected and researched constantly; it was habitual in him. He continually formed his opinions of reality without ignoring other fields or tendencies: political and economic development, fashion, new tendencies, and current affairs in a world of constant change, and often related them to his work. Sometimes, after a cheerful greeting, he would immediately begin to outline his latest theoretical discovery, still vague, yet nevertheless eager to come to light and be contrasted with others. Sometimes his weekend theoretical obsession (the evolution of the concept of time in man and its reflection in the different stages of the city) would make him drive past the meeting place.

He drew up plans and projects and brought them to fruition alone, as a challenge to himself, although benefitting from the experiences of his early years when he shared his work with Muntanyola, Pedragosa and Sauquet. This was the Sabadell period of the houses in *Calle Alemania* (1967), those in *Ronda de Collsalarca* and *Can Deu* (1969), the *Garriga Hermanos* offices (1968) and the *Colegio Nacional Rius y Borrell* of 1973.

During his later period he carried out his work in Santa Coloma de Gramenet: the *Les Palmeres*, *Salvat-Papasseit* and *Rosselló-Pòrcel* junior schools (1982), the *Plaza Can Mariner* (1983) and the shop and office building in the *Avenida de la Generalitat* (1985). He left the alteration project for the Central Library of the *Caja de Ahorros de Sabadell* (Sabadell Savings Bank) in the planning stage.

His continuing social commitment was still implicit in his work, gradually became deeper and better understood. He studied

sava bé amb l'obra dels altres, viatjava, llegia, analitzava, buscava el sentit profund de la proposta i n'observava el resultat obtingut en molts camps: filosofia, cinema, pintura. Buscava la realització de l'home amb la seva obra i la transcendència d'aquesta obra en els altres.

Gaudia de l'arquitectura.

Participar amb ell en un viatge de curs era dedicar tot el dia a veure arquitectura; veure'l feliç, amb el seu ritme lent, la seva càmera fotogràfica i el seu bloc de notes; participar dels seus comentaris, contrastar les seves idees. El seu somriure... S'ho passava bé i estava obert a les sensacions com si fos un nen.

En Xavier reflexionava i investigava contínuament, per ell això era un hàbit. Constantment s'anava formant la seva opinió de la realitat sense menysprear cap camp ni cap tendència. L'evolució política i econòmica, la moda, les tendències noves, les notícies de l'actualitat en un món de transformació contínua... Gairebé sempre ho referia a la seva activitat. A vegades, immediatament després de somriure i saludar començava a explicar la seva darrera troballa teòrica potser imprecisa en la formació, però amb ganes d'apareixer i poder contrastar-la. Una vegada la seva

obsessió teòrica del cap de setmana (l'evolució del concepte del temps en l'home i el seu reflex a la ciutat en les etapes diverses) el va fer passar en cotxe sense aturar-se pel lloc de trobada; després, al cap de mitja hora, quan se'n va adonar, va tornar i va començar a contrastar les seves idees.

Proposava arquitectura, la projectava i la realitzava tot sol, com un repte amb ell mateix però amb tota l'experiència de la primera etapa en la qual va compartir la seva obra amb Muntanyola, Pedragosa i Sauquet, aquella etapa de Sabadell, dels habitatges del carrer Alemania (1967), els de la Ronda de Collsalarca *Can Deu* (1969), les Oficines de Garriga Germans (1968) i el Col·legi Nacional Rius i Borrell de 1973.

En aquesta darrera etapa va fer la seva obra a Santa Coloma de Gramenet, l'*Escola d'E.G.B. de Les Palmeres* i les escoles *Salvat Papasseit* i *Rosselló-Pòrcel* (1982), la *Plaça Can Mariner* (1983) i l'edifici comercial d'oficines a l'*Avinguda de la Generalitat* (1985). Va deixar en projecte la reforma de la Biblioteca Central de la Caixa d'Estalvis de Sabadell.

I va continuar amb el seu compromís social, implícit a tota la seva obra però cada ve-

Escola «Les Palmeres», a Santa Coloma de Gramenet, 1982.
«Les Palmeres» school, Santa Coloma de Gramenet, 1982.

gada més profund i comprès. Va estudiar la qualificació i la rehabilitació de les perifèries urbanes com a cosa que calia exigir un cop acceptada la rehabilitació del centre de la ciutat. Va investigar sobre la producció i el disseny de l'espai públic —impartia cursos de doctorat sobre aquest tema. Va treballar al grup IAI (al qual ell mateix va posar el nom) d'Investigació d'Arquitectura de Cooperació Internacional, que pertany a l'ETSA del Vallès i en el qual va fer diversos treballs per a l'Amèrica Central i, concretament, per a Nicaragua.

Recordar en Xavier Valls és recordar la inoportunitat de la seva mort, l'absurditat i la injustícia del fet provocat.

En Xavier estava profundament viu, amb ganes de viure i fins i tot de viure allò no viscut, parlava del temps perdut. Sabia què fer i volia saber què fer. Davant seu tenia tot un camí i el volia recórrer. Parlava d'això, de fer una obra quantitativament molt controlada i viscuda i realitzada intensament, de conèixer, saber, viatjar, trobar temps, comprar temps per no renunciar...

En Xavier Valls és allò fet i allò per fer, la seva realitat i la seva oportunitat perduda, allò que ens ha deixat i allò que ens hem perdut amb la seva mort inútil, és la seva actitud davant la seva vida i la seva obra, és el seu ensenyament reflectit i viu en els seus alumnes i en els que vam viure al seu costat.

the reform and rehabilitation of urban peripheries as an essential task once the rehabilitation of city centres had been generally accepted. He researched into the design and production of public areas. He worked with the IAI (*Investigación de Arquitectura de Cooperación Intenacional*) group, which pertained to the ETSA (*Escuela Técnica Superior de Arquitectura*) of the Vallès region, and with which he carried out works for Central America and, specifically, for Nicaragua.

To remember Xavier Valls is to remember the absurdity and injustice of his untimely death. Xavier was deeply alive, eager for life and even for life unlivéd: he would often speak of lost time. He knew what to do and wanted to know what to do. He had a path before him and a desire to follow it. He spoke of it, of creating a work that was highly controlled qualitatively and intensely experimented and realised, of discovering, knowing, travelling, finding time, buying time in order not to give up...

Xavier Valls represents what has been done and what remains to be done, his reality and his missed opportunities. What he has left to us and what we have lost as a result of his meaningless death is his attitude towards his life and work, and his teachings, which still live on in his students and in us who lived at his side.